

# ŠIROKOBRIJEŠKI MUČENICI (1945.–1990.)

U posljednje vrijeme, otkad se saznalo za jame u koje su bačene tisuće razrušene hrvatske vojske i hrvatskih građana, svijet se zgrožava nad nečovječnostima jugoslavenskih komunističkih "oslobodioca" za vrijeme i poslije drugog svjetskog rata. Pače, za mnoge je to bilo otkrivenje. A i za nas koji smo poznavali mnoge slučajeve njihova protuzakonitog i okrutnog djelovanja bilo je to iznenađenje, jer ni mi nismo htjeli vjerovati da čovjek može spasti do tolike nečovječnosti. Postupak komunističkih vojničkih snaga prema franjevcima na Širokom Brijegu u veljači 1945. časovito je odmah uzdrmao kulturni svijet, ali kako su vijesti o njemu izgledale nevjerovatne zbog velike okrutnosti, ponajviše su smatrane neistinitima i ubrzo su zaboravljene. Međutim, nama koji smo te vijesti primili u tudini one su podavale pravu duhovnu sliku počinitelja toga groznog zločina.

## PRETHODNO STANJE

Tokom godine 1944. njemačka vojska odlučila se povući s Balkana: iz Grčke, Albanije, Crne Gore i Srbije. To se povlačenje pretežno moralo provesti preko Sarajeva. Da bi se ono moglo nesmetano odvijati, trebalo je držati u sigurnim rukama predjele Širokog Brijega, Mostara i Nevesinja.

Partizanska vojska, nakon pada Italije, uređena u pravu vojsku, odlučila je taj njemački maum smesti i probiti taj obrambeni zid. To je imao izvesti Osmi partizanski korpus, kojim je zapovijedao Srbi Petar Drapšin.

Osmi partizanski korpus, osnovan 7. listopada 1943., vodio je svu partizansku vojničku djelatnost u Dalmaciji. Početkom 1945. imao je 4 dalmatinske divizije: 9., 19., 20. i 26.

Borbe prema toj zamisli započete su u studenom 1944. Ali konačni napad započeo je početkom veljače 1945. U pravcu Širokog Brijega išle su dvije divizije, 9. i 26., a u pravcu Mostara 19.

S desne strane prodoline, kroz koju protječe Ugrovača, prema Širokom Brijegu išla je 9. divizija, a s lijeve strane 26. divizija. Hrvat Ljubo Truta zapovijedao je 9. divizijom a politički komesar divizije bio je tada Srbin Ilija Radaković. Zapovjednik 26. divizije bio je Crnogorac Božo Božović, kojemu je kao politički komesar bio Srbin Dušan Korać.

## NAPAD NA ŠIROKI BRIJEG

Početak odlučnih borba za predjele oko Širokog Brijega dogodio se 6. veljače 1945. ujutro. Prema vojničkoj odredbi imao je započeti topovskom paljbom u 6 i 45 sati, a možda je u stvari započeo nešto kasnije. Topovski odred nalazio se u Šarića Dubravi kod mosta prema Kočerinu. Njim je zapovijedao neki Židov Savin, odvjetnik iz Osijeka. On je dobio

određene mjere prema kojima je imao pucati. Postupio je prema uputama premda nije znao u što puca. Kasnije je vidio da je pucao ponajviše u pročelje širokobriješke crkve. Na njezinu pročelju kasnije su izbojili 296 topovskih udaraca.

Topovsko pucanje nastavljeno je čitav dan 6. veljače, a proslijedilo je i 7. veljače do 11 sati prije podne kada su partizanski

moogli vjerovati: nisu nikomu ništa zla učinili pa nisu mogli vjerovati da bi ih netko, makar oni bili i komunisti, mogao nevine pobiti. Ali bilo je i besmisleno bježati. Neki su bili bolesni, neki stari, a neki mladi pa nisu mogli očekivati spas u bijegu. Radije su čekali događaje koje im vrijeme donese.

Širokobriješki fratri tada nisu čuli vijest, koju smo mi kasnije čuli, da je na nekakvom sastanku

## UBIJANJE FRANJEVACA

Oko 15,30 bile su poslone kućama osobe sa sela, a u sobi su ostali fratri i daci. Nakon toga partizani su počeli pozivati pojedine fratre u manjim vremenskim razmacima. Uprli bi prstom u određenog i pozvali ga riječima: "Ti, družo". Na koncu u sobi su bili sami daci. Oni su mislili da su fratri odvedeni na kakav ispit premda su se malo čudili da

poliveno benzinom pa se dugo na njemu sačuvalo odijelo.

## U ELEKTRIČNOJ CENTRALI

Dio fratara iz samostana, kad su 6. veljače ujutro topovi na samostan zapucali, otišao je prema rijeci Lišćici gdje se nalazila fratarska mlinica i hidroelektrična centrala. Tu su se osjećali sigurniji jer je mjesto obraslo šumom i zbog toga nevidljivo. S njima je pobjeglo oko 30 daka i nešto okolnog stanovništva. Tu su ostali čitavo vrijeme pucanja, tj. 6. i 7. veljače. Tek 8. veljače ujutro odlučili su se vratiti u samostan. Kad su ih partizanski vojnici ugledali, primili su ih s nekim čuđenjem: "Još vas ima!"

I njih su odmah poredali, popisivali, tražili oružje, prijetili im se i vrijeđali ih. Zatim su mjesno osoblje poslali njihovim kućama, starije dake spremili su na vojnu komandu u Ljubuški, a mlađe njihovim kućama. Osmam fratara istog dana odvedeno je prema Splitu, ali za njihovu sudbinu ni danas se ne može ništa sigurno reći. To su fra Andrija Jelčić (1904.), fra Bonifacije Majić (1883.), fra Rade Vukšić (1894.), fra Fabijan Paponja (1897.), fra Leonardo Rupčić (1907.), fra Miljenko Ivanković (1924.), fra Fabijan Kordić (1890.), fra Melhior Prlić (1912.). S tom skupinom nije odveden fra Mariofil Sivrić (1913.); on je koji dan kasnije ubijen na putu prema Vitini.

## U MOSTARSKOM GRACU

Kad je bilo jasno da će prilike oko samostana na Širokom Brijegu sklonulo se u župu Mostarski Gradac u nadi da će im tu biti mirnije i sigurnije. Na 1. veljače došao je u fra Augustin Zubac (1890.), na 2. prosinca došao je fra Krešimir Pandžić (1892.), a zatim fra Roland Zlopaša (1912.), fra Rudo Jurić (1915.) i fra Kornelije Sušac (1925.). Župnik fra Zlatko Sivrić otišao je 2. prosinca po poslu izvan župe pa je župu vodio kapelan fra Zvonko Grubišić (1915.).

Ali ni tu nije bilo dugo mira. Na 4. veljače i tu je zapucalo. Jedan partizanski odred htio je napredovati prema Pologu i Mostaru. Bili su zauzeli i župni stan. Ali ubrzo su se sukobili s hrvatskom vojskom i morali bježati nazad. Sa sobom su povel i spomenute fratre i u Gostuši ih ubili. Možda je to bilo 6. veljače, ali svakako je bilo prije 8. veljače, jer se tada povratio u župu fra Zlatko Sivrić i saznao sve što je učinjeno.

Ubijeno je svih gornjih 6 fratara, jedan Nijemac i druge dvije osobe. Partizani su ih ostavili nepokopane, pa su ih nešto kasnije pokopali neki obližnji seljaci. Njihova tjelesa prenesena su u crkvu na Široki Brijeg.

## U IZBIČNU

U župi Izbično, nedaleko od Širokog Brijega, 11. veljače 1945. držao je pučku misu profesor gim-



Široki Brijeg: Franjački samostan

vojnici došli pred samostan. Njemačka i hrvatska vojska koja se nalazila u blizini samostana, povukla se već 6. veljače uvečer. Partizanska vojska bahato i ponosno ušla je u samostan. U njemu je našla 12 fratara, većinom starih, izglednih i preplašenih te nekoliko daka i nešto okolnog svijeta.

## JEDAN OD CILJEVA NAPADA NA ŠIROKI BRIJEG

Ali očito partizanski napad na Široki Brijeg nije imao cilj samo uništiti protivnička vojnička uporišta koja su se nalazila nedaleko od širokobriješkog samostana. Njima je također bio cilj uništiti franjevački samostan i gimnaziju, gdje je god. 1846. zasnovana hercegovačka franjevačka provincija, gdje se odgojilo bezbroj mladića i odakle su hercegovački franjevci čuvali i u vjeri odgajali svoj narod.

Prije napada na Široki Brijeg franjevcima samostana dolazile su vijesti, koje su pojedinci čuli od partizanskih vojnika, da će samostan na Širokom Brijegu biti uništen. Tako je došao iz Vitine, provlačeći se kroz partizanske vojničke redove, mladi kapelan fra Svetislav Markotić da saopći svojim profesorima i braći što je čuo od partizanskih vojnika, tj. da će sve fratre širokobriješkog samostana pobiti. Isto je čuo i fratrima dojavio fra Tadija Beljan, župnik u Rasnu.

Ali fratri u samostanu na Širokom Brijegu u te poruke nisu

u Trebinju god. 1944. bilo odlučeno sve franjevce na Širokom Brijegu pobiti. Ali sigurno nisu čuli ni za neki komunistički sastanak na Crvenom Vrhu u Biokovu oko 17. siječnja 1945. na kojem je primljena odluka da širokobriješki samostan treba uništiti.

Partizanski kapetan Jakov Vlahović iz Šibenika izjavio je 11. veljače 1945. da je on bio na Širokom Brijegu kad je zauzet samostan. U samostanu, koji nitko nije branio, našli su 12 fratara, nekoliko daka i nekoliko osoba iz blizine. Sve su skupili u jednu sobu. Ubrzo se sastalo zapovjedništvo partizanske vojske koje je potvrdilo već donesenu odluku da sve fratre treba pobiti.

Dok je zapovjedništvo zasjedalo, određeni vojnici ispitivali su zatvorene, na sve načine ih vrijeđali, posebno fratre i svima oduzeli nalivpera i satove. Kad su čuli da je bolestan u svojoj sobi stari fra Marko Barbarić, snijeli su i njega u tu zajedničku sobu. Imena fratara su slijedeća: fra Marko Barbarić (rođen 1865.), fra Stanko Kraljević (1871.), fra Ivo Slišković (1877.), fra Krsto Kraljević (1895.), fra Arhandeo Nuić (1986.), fra Dobroslav Šimović (1907.), fra Tadija Kožul (1909.), fra Borislav Pandžić (1910.), fra Žarko Leventić (1919.), fra Viktor Kosir (1924.), fra Stjepan Majić (1925.) i fra Ljudevit Radoš (1925.). Devet od njih bilo su svećenici a trojica klerici.

se nijedan nije vraćao. Bilo je veliko iznenađenje među dacima kad je jedan od njih, koji je dobio dozvolu da može zakratko izaći iz sobe, donio vijest da su svi fratri u kuhinji poklani.

Ta pak vijest nije bila u svemu točna. Kad su kasnije gledali njihove tjelesne ostatke, vidjeli su da su oni većinom bili pogodeni metkom u zatiljak.

Prema svemu čini se, da njihovu smrt možemo ovako predočiti. Jedan po jedan odvađani su u protuavionsko sklonište nedaleko od samostana i tu strijeljani metkom u zatiljak. Njihova mrtva tjelesa bacana su na hrpu, nakon što su strijeljani, i kad su svi ubijeni, poliveni su benzinom i zapaljeni. To su ustanovili oni koji su brzo iza njihove smrti potajno ulazili u protuavionsko sklonište, a posebno kad su njihovi zemni ostaci prenašani u crkvu.

Tijelo fra Arhandela Nuića nađeno je u jednom kutu izvan hrpe. Očito, metak ga nije odmah usmrtio i on se uspio pomaknuti u jedan kut skloništa gdje je izdahnuo. Možda su sličnu sudbinu doživjeli i fra Dobroslav Šimović i fra Tadija Kožul koji su nađeni odvojeni od hrpe, bliže tijelu fra Arhandela Nuića.

Naprotiv, poseban je slučaj s fra Borislavom Pandžićem koji nije strijeljan u zatiljak. On je gađan u srce ili metkom ili nožem, gurnut niz stepenice s gornje strane skloništa i na njima izdahnuo; njegovo tijelo nije bilo

nazije na Širokom Brijegu fra Marko Dragičević (1902.). Za vrijeme svete mise naišao je odred partizanskih vojnika i naredio da se misno slavije odmah prekine. U župi su bila još dva franjevca: Fra Nevinko Mandić (1908.), zamjenik župnika, i brat fra Bono Andaćić (1903.). Partizani su svu trojicu odveli i smaknuli, nakon što su čitav dan prenosili oružje, u predvečerje su ih strijeljali i bacili u nekakvu jamu.

#### U MOSTARU

Prema Mostaru išla je 19. divizija Osmog partizanskog korpusa. Zapovijedao joj je komandant Stanko Parmac. U Mostar su ušli 14. veljače 1945. godine.

U samostan su došli neki oficiri oko 16 sati toga dana. Neko su vrijeme lijepo razgovarali s fratrima i otišli. U sumrak toga dana došao je u samostan Brana Popadić, možda politički komesar divizije, s nekoliko vojnika. Popisivali su fratre i ispitivali ih. A kad su to završili, udaljili su se iz samostana. Nakon sat vremena vratili su se opet. Sedmorici su rekli da ih slijede. Bili su to franjevački provincijal i poznati povjesničar fra Leo Petrović (1883.), gvardijan Grgo Vasilj (1886.), fra Jozo Bencun (1869.), fra Brno Smoljan (1884.), fra Kazimir Bebek (1901.), fra Rato Prusina (1884.) i fra Nenad Pehar (1910.), profesor gimnazije na Širokom Brijegu i već priznati pjesnik. Ta petorica bili su gosti u samostanu.

Odvedene fratre na izlazu iz samostana povezali su žicom i vodili prema izlazu iz grada, prema Radoču. Kad su došli do tzv. čekrka sve su te fratre pobili i bacili u rijeku Neretvu. Kasnije je rijeka izbacila tijesla dvojice ubijenih, fra Rafe Prusine i fra Nenada Pehara.

#### U DRUGIM MJESTIMA

Kad govorimo o širokobrijeskim mučenicima obično rmišimo na fratre pobijene u samostanu na Širokom Brijegu ili na 37 gore spomenutih. Ali od hercegovačke franjevačke provincije osim 37 spomenutih poginulo ih je još 29 na raznim mjestima. Oni su svi pohađali škole na Širokom Brijegu, a neki su bili i profesori. Osobito je zanimanje pobudila vijest o smrti fra Martina Sopte (1891.). Prema nekim vijestima, koje nisu potvrđene, njegaja je susreo na putu Stevo Gačeša, par-

tizanski zapovjednik na Čitluku, Srbin rodom iz Obrovca, zlostavljao ga i na koncu kamenom mu stukao glavu. Njegovo tijelo nije nado.

#### PARTIZANSKO OPRAVDANJE ZLOČINA

Partizanska vojska htjela je zataškati zločin u samostanu

Širokom Brijegu i ne davati mu važnost da bi se shvatilo, ako bi se za nj doznalo, samo kao jedan događaj u vojničkim borbama. "Vrhovni štab" partizanske vojske u izvještaju od 7. veljače ovako je opisao borbe oko Širokog Brijega:

"Na području Mostara ofenzivne operacije naših snaga

uspješno se nastavljaju. Naše trupe prodrle su u Široki Brijeg, gde se vode ogorčene ulične borbe. Sve intervencije neprijatelja iz Mostara odbijene su, a komunikacija Mostar Široki Brijeg presečena je, tučena snažnom vatrom naše artiljerije... Naša avijacija uspješno je bombardirala Široki Brijeg i neprijateljsku živu silu u rejonu Mostar."

Ali list *Borba*, koja je 8. veljače donijela gornji izvještaj, osjećala je potrebnim opravdati gornji zločin pa je istog dana donijela uvodni članak pod naslovom *Ustaški zlikovci u fratarskim manijama*. U njemu se među ostalim kaže:

"Prema bosansko-hercegovačkim fratrima... naši borci, i narodna vlast bila je prilično velikodušna. U posljednje vreme njihovi zločini prešli su svaku granicu i meru, i praštanja više nema."

A da bi imenice pokazala "ustaške zlikovce" navodi Don Antu Bakulu, Don Petra Perića i bosanskog franjevca fra Viktora Sliškovića. Ta sva trojica ubijena su god. 1942. i sa Širokim Brijegom nemaju ništa. U tom smislu, sve do u posljednje vrijeme, komunističko novinstvo i druga sredstva javnog mišljenja, opravdavaju su zločin na Širokom Brijegu: fratri su se borili i u borbi poginuli, uljem su polijevali vojnike. Bilo je kažnjivo iznositi istinu.

#### TAMO GDJE NEMA LJUBAVI SVAKO JE ZLO MOGUĆE

Smrt širokobrijeskih mučenika pobuđuje bol i poštovanje. Njihova izmrcvarena i spaljena tijesla i najzakržljanijim savjestima nameću se kao predmet razmišljanja: izopačene savjesti otele su im život, koji treba njegovati, razvijati i poštivati jer svačiji život je dar Božji.

Pred njihovim mrtvim ostacima biva jasno da je za život čovjeka osnovno pravilo: Ljubi Boga i ljubi bližnjega. Svi drugi zakoni, protivni ovoj božanskoj zapovijedi, samo su općaravanja i varave nađe koje odvođe život, bilo pojedinca bilo zajednice, krivim putovima i dovode do neshvatljivih zločina kao što je bio grozni zločin na Širokom Brijegu u veljači 1945.

DR. BAZILJE PANDŽIĆ

## DRAGOCJENA SNAGA HRVATSKOG NARODNOG BIĆA

*Žao mi je što ne mogu biti osobno nazočan na tom vašem velikom skupu mladih hrvatskih katolika. Želim vas pozdraviti, i ohrabriti. Na*



Dr. Franjo Tuđman

*Brijegu koji je posvećen stoljetnom vjernošću, koji je svijetlio kao žarište ne samo kršćanske čovječnosti nego i očuvanja cjelokupne nacionalne baštine, i osobito vrlo solidnim školstvom koje je narod krijepilo sposobnom inteligencijom, nadasve na Brijegu koji je upio krv tolikih nevinih žrtava - vi se svih ovih desetljeća nepokolebljivo okupljate. Po vama je taj Brijeg sa svime što on znači živo nazočan u svijesti cijeloga našega naroda gdje god on živio, dokle god vi mladi što na njemu dušu napajate stizete kao svjedoci nezaboravne prošlosti, kao djelatnici zajamčene budućnosti, kao zaljubljenici svoga naroda. U teškim stoljećima kad hrvatski narod u mnogim dijelovima svoje postojbine nije imao vlastito državno ustrojstvo, kad su ga osvajači s raznih strana i iz različitih kulturnih krugova također duhovno podjarmili, u vašem je zavičaju ostvarena*

*jedinstvena vjerna i požrtvovna bliskost naroda i iz njega izrasle ali i od njega nikad otuđene duhovne inteligencije - vaših franjevaca. Osim njihove religiozne vjere koju po njezinim plodovima u našoj povijesti mora zasluženo vrednovati svaki slobodoumni istinoljubac bio ili ne bio vjernik, oni su nepokolebljivo vjerovali u svoj narod, te je i narod jednako vjerovao njima. Ta naročita vjernost koja duboko označuje hercegovačke katoličke Hrvate uvijek se je mudro znala oduprijeti maglovitim mijenama ideologija, poredaka i režima. Vaša širokobrijeska okupljanja svladavaju razdoblje crkvenih kriza, ne osipaju se ni u doba kad drugdje dolazi do osipanja. Zato što je slijedeći takvu tradiciju i vjerni takvom vodstvu upućeni na izravno vrednovanje čovječnosti koja se ostvaruje na razini osobe, obitelji i naroda, nisu vam mogle s toga puta odvratiti ni političke zablude ni nasilnička zastrašivanja, ni to što su vas žigosali kao nepodobne. Vašu duhovnu i biološku snagu nisu stoga mogli razoriti ni nesigurnost u vjerničkim redovima ni napašna zavođenja svijeta. Takvi ste dragocjena snaga našega hrvatskog narodnoga bića, na takve naša narodna zajednica može računati s pouzdanjem. Takve vas pozdravljam zajedno s vašim duhovnim vodstvom u svojoj odgovornosti svog političkog i državničkog služenja hrvatskom narodu, računajući također na vašu duhovnu pomoć s tog svetog mjesta.*

DR. FRANJO TUĐMAN  
Predsjednik  
Republike Hrvatske

like dr. Franje Tuđmana u Istri znakovito potvrđuje da su Istrani imali pravo kad su se zalagali za uvažavanje specifičnosti regionalnoga razvoja u krilu matice domovine, demokratske i suverene Hrvatske a dr. Tuđman "nije samo otvorio radove na izgradnji druge dionice Istarske autoceste, nego je naglasio nužnost poštivanja regionalnih posebnosti Istre u cjelini Hrvatske, čime je ujedno odgovorio onima koji bi prekrajanjem granica i autonomišanjem Istru otrgnuli iz domovine Hrvatske", kaže se u komentaru "Uvažavanje regionalnog" u Novom listu - Glasu Istre (19.XI.) "Takva hrvatska politika prema razvoju Istre nije slučajna. Ona je svakako nužna radi dinamičnijeg gospodarskog raz-

voja Istre u Hrvatskoj, ali je i potrebna u vrijeme raznih političkih scenarija o autonomištvu koji špekuliraju s istarskim specifičnostima do te mjere da joj odriču njenu hrvatsku pripadnost želeći je proglasiti pokrajinom."

#### SKUPŠTINA BIH [DO BOŽIČA]

Skupština BiH, Gradska skupština Sarajeva i skupštine općina moraju se konstituirati najkasnije do 25. prosinca, a deset dana ranije Predsjedništvo Republike od sedam članova: dva iz muslimanskog, dva iz hrvatskog i dva iz srpskog naroda (kako se to tamo službeno kaže) te jednog

člana neke od narodnosti. Nakon konstituiranja Skupštine BiH sastavit će se, za najduže tri mjeseca, republička vlada, a ako se prekorači taj rok, predsjednik Skupštine raspušta parlament i zakazuje nove izbore. Predstavnički pobjedničkih stranaka već razgovaraju o sastavu buduće vlade, o članu Predsjedništva SFRJ, predsjedniku budućeg parlamenta, predsjedniku republičke vlade i ministrima. Naglašavaju da će pri tom poštovati nacionalnu proporciju, ali da neće bježati od visokostručnih profesionalaca, bez obzira na njihovu stranačku pripadnost i nacionalnost. Predviđa se da će biti dosta poteškoća na općinskim razinama u sastavljanju skupštinskih odbora.

#### NACIONALNE MANJINE U HRVATSKOJ

Prema popisu pučanstva iz 1981. Srbi su najveća nacionalna manjina u Hrvatskoj (11,6 posto pučanstva). Ovdje nećemo govoriti o njima nego o drugim manjinama. Među tima Mađari su najbrojniji. Najviše ih živi u Baranji, a prisutni su i u Međimurju i Zagrebu. Ima ih u Hrvatskoj oko 25.000. Sjedište saveza Mađara je u Osijeku, gdje imaju kulturna društva, osnovne škole na mađarskom. Izdaju i dvotjednik na svom jeziku. I u Belom Manastiru postoji mađarska škola.

Druga po broju manjina su Česi kojih ima oko 15.000. S njima su u prošlosti surađivali Slovaci, kojih ima oko 6.000 u Hrvatskoj. U Daruvaru Savez Čeha i Slovaka izdaje tjednik "Jednota" sa člancima na češkom i slovačkom jeziku. Izdaju i dječji časopis "Naš koutek". Na Radio Daruvaru daju se dnevne emisije na češkom jeziku. Slovaci žive uglavnom u istočnom dijelu Slavonije, u Baranji i Osijeku, gdje postoji radio-program na slovačkom.

Talijana ima u Hrvatskoj oko 11.000. Žive uglavnom u Istri i Rijeci. Oni imaju svoja kulturna udruženja, svoj dnevni list i dio programa Radio Rijeke na talijanskom jeziku, talijansko kazalište i srednju školu. Od svih manjih nacionalnosti Talijani su najglasniji u svojim kritikama hrvatske vlade. U časopisu "Panorama" koji izlazi u Rijeci, nedavno je Aldo Bencini pisao kako dr. Franjo Tuđman kani kolonizirati napuštenu talijanska mjesta u Istri Hrvatima iz Rumunjske, Južne Amerike, Kanade i Australije. Pišu Novosel-Podgornik: "Kad se izjava Franje Tuđmana ili izjave drugih čelnika izvuku iz konteksta, komentator "Panorama" uistinu bi mogao shvatiti da je Istra obećana "kolonistima" iz Rumunjske i hrvatskim iseljenicima u svijetu. Nikome se, pa ni iseljenicima-doseljencima, ne može zabraniti da legalno kupe gradilišta, prazne i ruševne kuće u Istri i da se onamo dosele i tamo žive. Svaki animozitet prema tim ljudima mogao bi se usporediti s odnosom prema "gastarbajterima" s evropskog Juga i iz zemalja Trećega svijeta u zapadnoj Europi ili pak dobrog dijela talijanske javnosti prema tamnoputim tragačima za poslom "vu cumpra". Uostalom neki Talijani u Istri imaju jake veze s iredentistima u Italiji koji se još i danas bave suludom idejom da Istra nije hrvatska nego talijanska.

Od ostalih manjina, o kojima se čuju glasovi u Hrvatskoj spomenut ćemo Albance, kojih živi u Hrvatskoj šest tisuća (neki čak spominju brojku od 100 tisuća). Oni su politički organizirani pod okriljem Demokratskog saveza Albanaca Hrvatske. Roma u Hrvatskoj ima oko četiri tisuće. Njihov broj u Hrvatskoj stalno raste i oni su se počeli politički organizirati.

*Od života ne zahtijevaj više nego što može da ti pruži. To je jedini način da ne budeš nesretan. L. Veu'lot*

#### ISTRA NE ŽELI VELIKOSRPSKO TUTORSTVO

Pod naslovom "Istri ne treba tutora" Vjesnik kratko izvještava da Istarski demokratski sabor prosvjeduje protiv nedavnog istupa Vuka Draškovića na Svesrpskom saboru, ističući besmislenost promašenog modela autonomije upućenog iz Beograda. U priopćenju se kaže da građani Istre i otoka ne trebaju tutora izvana jer će snagom svojih opredjeljenja, u zajedništvu s političkim istomišljenicima u Republici Hrvatskoj, znati iznaći najbolja rješenja vlastitog konstitutivnog položaja u matičnoj republici.

"Boravak predsjednika Repub-